

2.1 ALGEMEEN

De zitting is openbaar. Dat staat in art. 8:62 lid 1 Awb en volgt uit art. 121 Grondwet, art. 6 lid 1 EVRM en art. 4 Wet RO. De openbaarheid raakt aan de grondslagen van onze democratische rechtsstaat en houdt verband met het recht op informatie van de burger (en de pers). Het publiek kan zich door eigen waarneming of via de media op de hoogte stellen van en een oordeel vormen over het functioneren van de rechtspraak en op die wijze controle uitoefenen. Het gezag van de rechtspraak is afhankelijk van het vertrouwen van het publiek. Als de publieke controle op de rechtspraak wordt belemmerd door een gebrek aan informatie, ondermijnt dat het vertrouwen in de rechtspleging.

Publieke controle van de rechtspraak is van groot gewicht, omdat de rechter geen politieke legitimatie heeft en hij zijn beslissing telkens door de inhoud en de wijze van totstandkoming legitimeert. Voldoende maatschappelijk vertrouwen in het recht is een van de belangrijkste voorwaarden voor het goed functioneren van de rechtsstaat.¹ De openbaarheid van de rechtspraak is voor het vertrouwen in de onafhankelijke rechter van levensbelang. Dat stelt de rechtspraak in staat haar plaats op te eisen in een democratische rechtsstaat. In zijn rechtspraak legt het EHRM een duidelijk verband tussen de openbaarheid van de behandeling, het beginsel van een *fair trial* en de democratische samenleving.

Art. 6 lid 1 EVRM laat overigens onder voorwaarden en in bepaalde omstandigheden een inbreuk op de openbaarheid toe. Voor de bestuursrechter zijn deze te vinden in art. 8:62 lid 2 Awb. De bestuursrechter kan de deuren te sluiten in het belang van (a) de openbare orde of goede zeden, (b) de staatsveiligheid, (c) minderjarigen en de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van partijen. Ook kan hij de deuren sluiten als (d) openbaarheid het belang van een goede

1. Bruinsma, NJB 2003, p. 2097, instemmend verwijzend naar het WRR-rapport 'De toekomst van de nationale rechtsstaat'.

rechtspleging ernstig zou schaden. Het is een gesloten stelsel: het staat de rechter niet vrij om op andere gronden de openbaarheid van de zitting te beperken.²

De zitting van de belastingrechter vindt als regel achter gesloten deuren plaats, tenzij het beroep zich richt tegen een bestuurlijke boete (art. 27c AWR).³ Een andere uitzondering op de openbaarheid geldt voor de bespreking van medische gegevens, waarop art. 8:32 lid 2 Awb is toegepast (art. 88f WAO, art. 109 WIA en art. 75f ZW).

Het vooronderzoek en de daartoe behorende comparitie van partijen en het getuigenverhoor⁴ staan los van de zitting en lijken daarmee onttrokken aan de openbaarheid. Hoewel de openbaarheid in beginsel voor alle fasen van het proces geldt,⁵ kan dat worden aanvaard, als de rechter het verloop en het resultaat van het vooronderzoek op de zitting bespreekt.⁶

2.2 OMGANG MET DE PERS

De rechtspraak stelt journalisten in staat om hun werk te doen en zorgt voor faciliteiten in en rond de rechtszaal. Hierbij geldt de Persrichtlijn,⁷ die aangeeft hoe de rechtspraak de pers voorziet van informatie voorafgaande aan, tijdens en na rechtszaken.

Ieder gerecht heeft een afdeling communicatie die zorgt voor de persvoorlichting. De communicatieadviseurs zijn samen met de persrechter verantwoordelijk voor de woordvoering. In individuele zaken treedt een persrechter op, een rechter die persvoorlichting als neventaak heeft en de uitspraak niet zelf heeft gedaan.

Het is een goede gewoonte dat rechters niet naar buiten treden over hun eigen zaken: een rechter spreekt door zijn vonnis (en niet op andere wijze). Dat voorkomt dat de rechter informatie prijsgeeft die niet in zijn vonnis valt te lezen of dat hij het geheim van de raadkamer schendt. Bovendien vereist perscontact bijzondere vaardigheden en ervaring en daarbij helpt een zekere afstand tot de zaak. Persrechters hebben een training gehad in de omgang met journalisten, inclusief een cameratraining.

Journalisten hebben (onder embargo) uiterlijk één week voor de zitting toegang tot de rollijsten van de openbare zitting. Het embargo geldt tot het moment waarop

2. Vgl. ECLI:NL:HR:2000:AA5346; ECLI:NL:HR:2016:689.

3. De belastingrechter kan overigens ook voor andere gevallen bepalen dat het onderzoek openbaar is, voor zover de belangen van partijen daardoor niet worden geschaad.

4. Art. 8:44 en 8:46 Awb.

5. Rapport van 14 december 1979 in de zaak van Le Compte c.s. (EHRM 23 juni 1981, NJ 1982, 602).

6. Dat valt ook af te leiden uit de spiegelbeeldige situatie die zich voordeed in de zaak Albert en Le Compte, (EHRM 10 februari 1983, NJ 1987, 315).

7. Persrichtlijn 2013: www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/landelijke-persrichtlijn.pdf; er is overigens een nieuwe richtlijn in de maak.

de zitting begint. De behandelende rechter moet dus ruimschoots voor de zitting beslissen tot de behandeling van de zaak met gesloten deuren en daarover (ook) de persrechter inlichten.

De openbare zittingen zijn altijd toegankelijk voor journalisten. Voorafgaand aan de zitting krijgen fotografen gelegenheid foto's te maken. Tijdens de zittingen kunnen tekeningen worden gemaakt. Journalisten mogen tijdens de zitting tekstberichten via hun mobiele telefoon en/of laptop versturen. De voorzitter kan dat beperken of verbieden, bijvoorbeeld als het versturen van tekstberichten belemmerend werkt voor een goede rechtspleging of voor een ordelijk verloop van de zitting. Die beslissing moet hij motiveren.

De huisregels verbieden zonder toestemming beeld- of geluidsopnames in het gerechtsgebouw te maken. Journalisten krijgen in de regel toestemming tijdens de zitting beeld en geluidsopnames te maken van de professionele procesdeelnemers, beeldopnames vanuit een vaste opstelling. Van de partijen mogen zij alleen met hun toestemming beeld- en geluidsopnames maken. In verband met een ordelijk verloop van de zitting kan de rechter het aantal cameraploegen beperken onder de voorwaarde dat zij deelnemen aan een poolregeling (en hun opnamen delen met collega-journalisten).

De zittingsrechter heeft overigens steeds de bevoegdheid om regels te stellen in verband met de orde op de zitting. Het maken van beeld- en geluidsopnames in de rechtszaal zou kunnen verhinderen dat de betrokkenen bij een rechtszaak zich vrij voelen om te spreken. Het kan daarbij om procespartijen, maar ook om getuigen gaan. Deze druk kan de waarheidsvinding verstoren. Soms grijpen betrokkenen de aanwezigheid van televisie- en radioverslaggevers aan om voor zichzelf een podium te creëren bij het grote publiek. In dat soort gevallen kan verslaggeving door de pers een goed verloop van het proces beïnvloeden. De rechter kan, tegen de achtergrond van die belangen, beeld of geluidsopnamen (van delen) van de zitting verbieden. De onderdelen die procedureel van aard zijn of waar professionele procesdeelnemers aan het woord zijn, mogen wel altijd worden opgenomen. Professionele deelnemers zijn rechters, griffiers, advocaten, procesvertegenwoordigers van overheidsinstanties en fiscale adviseurs. Zij zijn niet als privépersoon op een zitting aanwezig, maar uit hoofde van hun functie. In uitzonderlijke gevallen kan reden bestaan om hiervan af te wijken.

Wanneer delen van de behandeling ter zitting niet opgenomen mogen worden, zal de rechter die beslissing moeten motiveren. De rechtspraak publiceert deze motiveringen.⁸

8. Zie www.rechtspraak.nl/Persinformatie/Paginas/pers-in-de-rechtszaal.aspx.

Zittingen kunnen ook buiten het gerechtsgebouw plaatsvinden (bijvoorbeeld een plaatsopneming). Ook dan kan de rechter ordemaatregelen treffen, waaronder het 'sluiten van de deuren'. Wees daarbij als rechter niet naïef. De apparatuur voor geluids- en beeldopnamen is tegenwoordig zo klein dat het relatief eenvoudig is om heimelijke opnamen te maken. Houd daar als rechter steeds rekening mee. Houd er ook rekening mee dat opnameapparatuur kan achterblijven in de zaal, zoals verstopt in een tas tijdens een onderbreking van de zitting.